

תפיסת "המאבק המזוין" בראיית הארגונים הפלסטיניים

מתי שטיינברג*

לפגוע אנושות בתשתית החברתית והכלכלית (מטרות "נגד ערך"). האסטרטגיה הערכית הנאצריסטית, שהושתתה על צבאות ערב הסדירים, לא הלמה יעד כה מרחיק לכת, שכן כללי המערכת הביין-לאומית ו"היגיון המדינה" כבלו את מנהיגי מדינות ערב, ולא הניחו להם לחרוג משדה הקרב גופו. לוחמת הגרילה, לעומת זאת, תואמת יותר את המטרה הטוטלית של חיסול מדינה וחברה. המטרה מקדשת את האמצעים ומקנה להם לגיטימציה מלאה, ובמסגרת "המאבק המזוין" אין לבחול מבחינה מוסרית בכל אמצעי — אפילו טרור בלתי מאובחן — ובלבד שיהיה בו כדי לשרת את המטרה.

יתר על כן, מאחר שלוחמת הגרילה אינה מאורע חד-פעמי כמלחמה הסדירה, אלא תהליך המתפתח בהדרגה בדרך של צבירת ניצחונות קטנים, אין כללי המערכת הביין-לאומית יכולים לחול עליה, ומכאן שאין היא מספקת לאימפריאליזם המערבי (קרי: ארה"ב — עורך החיים החיוני של ישראל) עילה להתערב ולהפסיקה בעודה באיבה.

"המאבק המזוין" מתחייב גם מתווי האופי של ישראל או מדימויה, כפי שהם מצטיירים בכתבי פת"ח: ישראל נתפסת אמנם כשלוחה של המערב במזרח התיכון הערבי, אולם יש לה

תפיסת "המאבק המזוין" פותחה לראשונה בצורה סדורה בכתבי היסוד של פת"ח בסוף שנות ה-50. השיקולים העקרוניים שהנחו את פת"ח בדרך "המאבק המזוין" מקובלים גם על שאר הארגונים הפלסטיניים המאוגדים כאש"ף, אלא שאלה טרחו לשוות לראייתם צביון ותוכן בהתאם להשקפת עולמם. הבחירה בדרך "המאבק המזוין" הנה פועל יוצא של שילוב כמעט בלתי נפרד בין סיבות שהומן גרמן, והמותנות בהקשר ההיסטורי, לשיקולים אסטרטגיים, הנגזרים מהגדרת המטרה ומה ערכת היכולת להשיגה.

"המאבק המזוין" נגזר מן המטרה ומדימוי האויב

בכתבי היסוד של פת"ח הוגדר היעד ללא כחל ושרק: "תהליך השחרור איננו רק הכחדת בסיס אימפריאליסטי, כי-אם חשוב מכך — הכחדת חברה... על המאבק המזוין להרוס את מרכיבי המחיה של החברה הציונית על כל היבטיה התעשייתיים, החקלאיים והכספיים... מטרת מלחמת השחרור הפלסטינית איננה רק להנחיל תבוסה צבאית, אלא גם לחסל את הצביון הציוני של האדמה הכבושה באדם ובחברה".¹

היעד הוגדר אפוא בצורה טוטלית: אין להסתפק בפגיעה בכוחות הצבא ובהכרעה בשדה הקרב (מטרות "נגד כוח"), אלא יש גם

תפיסת "המאבק המזוין" מהווה ציר מרכזי במסכת האידיאולוגית הבסיסית של הארגונים הפלסטיניים. תפיסה זו הדריכה את הפת"ח, ותיק הארגונים והבכיר שבהם, מראשית דרכו, ולא בכדי מופיע תכופות "המאבק המזוין" בכתבי הארגונים הפלסטיניים כשם נרדף ל"מהפכה הפלסטינית" בכללותה.

מרכזיות "המאבק המזוין" יוצרת מכנה משותף עקרוני בין הארגונים, שבא לרדו ביטוי ב"אמנה הפלסטינית" ובהחלטות אש"ף. כך, לדוגמה, מעלים כל הארגונים, על נס את "פריצת המהפכה" במועד שבו ביצע פת"ח את פעולתו הצבאית הראשונה (ינואר 1965).

* חוקר ומרצה בתחום המזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים.



גם כוח קיום משל עצמה, שמקורו באופיה כ"קולוניאליזם התיישבותי" החותר לנשל את תושבי הארץ ממקומם, להגלותם ולהיאחזו בקרקע תחתם. ישראל, הנתפסת כמי שדרכה לנקוט באלימות, אינה מותירה ליריביה מפלט אלא לגמול לה באלימות; ומכאן שכנגד "האלימות המדכאת" של ישראל יש לנקוט "אלימות של שחרור". האיום הנשקף לערבים מטיפוס זה של קולוניאליזם נראה להם חמור יותר מכל טיפוס קולוניאליזם המסורתיים, וכדי להתמודד עמו מצאו לנכון, כי יש להציג יעד טוטלי ולעבד שיטת מאבק הולמת — היא "המאבק המזוין".

"המאבק המזוין" כחלופה לאסטרטגיה המקובלת

בכתבי היסוד של פת"ח נמתחה ביקורת מוחצת על האסטרטגיה הערבית המקובלת בסכסוך עם ישראל, אשר עליה ניצח נאצר, שליט מצרים. מיסדי פת"ח סברו, שהאסטרטגיה הערבית — הדוגלת בצורך להכשיר היטב את צבאות ערב הסדירים ולחזור להומוגניזציה של מדינות ערב — אינה אלא תואנה, הנועדת לדחות לאין קץ את מועד המלחמה עם ישראל. לדידם, נבצר ממדינות ערב לעצב אסטרטגיה משותפת ולממשה, שכן הן כפופות ל"היגיון ההרתעה" ולאילוץי המעצמות, ובראש מעייניהן — האינטרסים האנוכיים של ממסדיהן, המעדיפים להנציח את הסטאטוס-קוו. ראשי פת"ח טענו, כי הסכסוך עם ישראל הוא סיבת מחלותיו של העולם הערבי ולא תוצאתו, ולכן יש להחל מיד בפעולות צבאיות מצומצמות נגד ישראל, שתסלמנה את המצב ותבאנה לשינויים המיוחלים בעולם הערבי.

יתר על כן, מלחמה קלאסית (באמצעות כוחות צבא סדירים) עם ישראל נתפסה על ידיהם כבלתי תואמת, לא רק משיקולים ארעיים ומזדמנים של יחסי הכוחות, אלא כתוצאה מההנחה, שמעצם מהותה מסתפקת מלחמה קלאסית בהישג צבאי, ואילו הפלסטינים חותרים להכחיד חברה בשלמותה.²

כנגד ההנחה הבסיסית — כי כל עוד נחותים הערבים בכוחם מישראל, אל להם להתגרות בה — טענו מיסדי פת"ח, כי פעולות גרילה לא יתנו לישראל עילה מספקת לפתוח במלחמה כוללת. יחד עם זאת הם קיוו, כי תגובת ישראל על פעולות גרילה תאלץ את מדינות ערב להיגרף להתמודדות עם ישראל. הם הדגישו, כי עליונותה הטכנולוגית של ישראל תקוו על-ידי שפעת כוח האדם הערבי, שתבוא לידי ביטוי בתהליך הממושך של התשה המושתתת על לוחמת הגרילה.

"המאבק המזוין" כגורם תורם לזהות הפלסטינית ולארגונה

"המאבק המזוין" צוין בכתבי היסוד של פת"ח כמסמל את שיבת הטיפול בבעיה הפלסטינית

לבעליה; שכן הוא הועיד לפלסטינים תפקיד של חלוץ העובר לפני המחנה הערבי, הן בהתוריה האסטרטגיה והן במימושה. הפעלת-נות הגלומה ב"מאבק המזוין" הוצגה כראיה לחיוניות של הפלסטינים וליכולתם ליטול את גורלם בידיהם, וזאת בניגוד גמור לאולת היד של המשטרים הערביים ולהשלמתם עם הסטאטוס-קוו. רעיון "המאבק המזוין" נתפס אף כגורם מלכד, וזאת נוכח העובדה, שתפוצת הפלסטינים ברחבי העולם הערבי חשפה אותם להשפעות אידיאולוגיות מגוונות, שלא הקצו להם מעמד עצמאי. בחוגי פת"ח פיעמה התקווה, כי ניצול "המאבק המזוין" כגורם אינטגרטיבי יוכל לגשר על פני ההבדלים וקווי החיץ האידיאולוגיים בקרב הפלסטינים וליצור בסיס למכנה משותף. שדה המערכה נועד לשמש כור היתוך שימוסס את כל ההבדלים.

מקורות השראה חיצוניים

הוגי "המאבק המזוין" הפלסטיני שאבו עידוד והשראה מהישגי הגרילה בסין, קובה, ויאט-נאם ולאג'יריה. הניסיון ההיסטורי אישר להם, כי הגרילה היא דרך לחימה היכולה לגשר על פני אי ההתאמה הבולטת שבין יריב מדכא עתיר משאבים לבין תנועת שחרור מקומית דלה. אף שתיארו בהרחבה את ניסיונם של אחרים, הקפידו הוגי "המאבק המזוין" להדגיש, כי כל גרילה ונסיבותיה המיוחדות, דווקא על-ידי השוואה הם ניסו להבהיר לעצמם, מה מייחד את זירת פלסטין.

דוגמה בפני עצמה שימש מאבקה של אלג'יריה. הפלסטינים, שנזאשו מאיחוד ערבי שיפלו להם דרך לפתרון בעייתם, שאבו עידוד מכך שהלוחמים האלג'יריים נשאו בעול הלחימה בגפם, ואף על פי כן זכו להצלחה. עם זאת נמצאו הוגים פלסטיניים בולטים (נאג'י עלוש לדוגמה), שראו בכך היקש מוטעה, וציינו את השוני בין שתי הזירות מבחינת תנאי השטח, אופי האויב והנסיבות הפוליטיות.

תחום ההסכמה: "המאבק המזוין" כ"אמנה" ובהחלטות המועצה הלאומית הפלסטינית

"האמנה הפלסטינית" (יולי 1968) פוסקת בס' עיף 9: "המאבק המזוין הוא הדרך היחידה לשחרור פלסטין, ולכן הוא אסטרטגיה ולא טקטיקה". נשאלת השאלה, מה טעם ראו מנסחי אמנת 1968 להתקין סעיף חדש זה, שנעדר מן הנוסח המקורי של אמנת 1964? ההסבר לכך נטוע כולו בהקשר הנסיבתי: כנס המועצה הלאומית הפלסטינית (להלן — המל"ף) הרביעית, שבמסגרתו אומצה אמנת 1968, היה הכנס הראשון שבו נטלו חלק ארגוני הפדאין הפלסטיניים ובראשם פת"ח. השתתפותם בישרה לא רק את שינוי הנוף האנושי באש"ף, אלא גם שינוי תוכניו. בהקשר

זה חבצו לעדכן ולתקן את "אמנה" ברוח תפיסותיהם. תביעתם נשענה על היקרה הרבה שבה זכו בעולם הערבי לאחר מלחמת יוני 1967, כגורם היחיד — לעומת מדינות העימות הערביות — שלא פורק מנשקו. עמידתם במבצע כראמה (מרס 1968) הגבירה את המוניטין שלהם עוד יותר, וסייעה להם בפילוס הדרך להשתלטות על אש"ף. אבר-איאד, מראשי פת"ח, מציין בזיכרונוטיו ("ללא מולדת", 1968), כי ההדגשה היתרה שלה זכה "המאבק המזוין" באמנת 1968 (סעיפים 9, 10, 15) וכן שלילת כל פתרון אחר (סעיף 21: "העם הערבי הפלסטיני דוחה את כל הפתרונות שהם תחליף לשחרור פלסטין בשלמותה") — נועדו להסות את ביקורת המתנגדים להשתלבות הפדאין באש"ף, ולהפיג את החשש שמא יאבד לארגוני הגרילה שאר-הרוח המהפכני, והם יתמסדו על פי הדגם הביורוקרטי של אש"ף בתקופת שוקיירי.

הגדרת "המאבק המזוין" כאסטרטגיה ולא כטקטיקה באמנת 1968 באה לומר, כי היעד מגולם בשיטה, ולכן זו הדרך היחידה ואין בלתי: "שחרור פלסטין" ו"המאבק המזוין" — חד הם. אולם הייתה זו הפעם הראשונה והאחרונה שבה צוין בהחלטות אש"ף, כי "המאבק המזוין" הוא הדרך היחידה לשחרור פלסטין. לעומת זאת אוזרה בהחלטות המדיניות של הכנס הרביעי הציפייה ש"המאבק המזוין" יניב הישגים מדיניים (שלא פורטו בהקשר זה). משמע: הישגים מדיניים הם לגיטימיים, ובלבד שיושגו באמצעות "מאבק מזוין". בהמשך אותן החלטות פורש על דעת כל ארגוני הפדאין הנוכחים, איוו "פעולה מדינית" מותרת: "המאבק הפלסטיני המזוין למען שחרור מולדתנו הגדולה לא יגיע לבשלות אלא בתיאום ובקשר גומלין מלאים בינו לבין הפעולה המדינית המשלימה אותו, מהווה את משענתו, קובעת את מטרותיו ומבחינה להמוני עמנו את עמדותיהם היומיומיות...".

בהסכם ה-6 במאי 1970 בין הארגונים הפלסטיניים נאמר בסעיף 6: "דרך מלחמת העם המהפכנית היא הדרך הבסיסית לשחרור פלסטין". בהחלטות הכנס השמיני של המל"ף, (פבר-מרס 1971) נקבע, כי "המאבק המזוין... הוא הצורה הראשית של המאבק לשחרור פלסטין", ובהמשך נאמר: "על כל שאר צורות המאבק האחרות להלוט בכנות ובהתמדה את קו המאבק המזוין". לראשונה דובר כאן, אף-כי בלשון כללית, על "צורות מאבק אחרות", ובאותו הקשר צוין בחיוב הצורך ל"התלכדות הכוחות הסדירים שכם אחד עם הכוחות העממיים במסגרת המאבק המזוין". אמנם, זהותם של הכוחות הסדירים לא פורטה — לא ברור אם הכוונה לצבאות מדינות ערב או לכוחות גרילה שהפכו לסדירים



ב. מודגש, כי המאבק על כל צורותיו ירוכז "בטריטוריה הכבושה". מכלל הן מפורש זה ל"פעולות פנימיות" (פח"ע פנים) נשמע לאו (לפחות ארעי) לגבי מה שקרוי בז'רגון אש"ף "פעולות חיצוניות" (פח"ע חו"ל) קרי: מבצעי ראווה ברחבי העולם, חטיפות מטוסים, התנכלות ופגיעה בניציגי ישראל וכיו"ב.

ההיגיון הפנימי ברור: ההחלטה המדינית להתמקד בהשגת יעד הביניים ביהודה, בשומרון וברצועת עזה מחייבת במישור האופרטיבי גם את תחומם של המאמצים והאמצעים לאזורים אלה. הבחנה זו בין "פעולות חיצוניות" ל"פעולות פנימיות" שהזרם המרכזי באש"ף (קרי: פת"ח) חתר להנחיל גם לארגוני "הסירוב", הוכתבה מכוחו של שיקול מדיני-דיפלומטי: גאות ושפל מבחינת מעמד אש"ף בזירה הבין לאומית. כל עוד זוכה אש"ף לתהודה בעולם, שומה עליו להימנע מפח"ע חו"ל, לבל ירחיב את תחום חיכוכו עם מדינות העולם. פח"ע חו"ל הוא אמצעי לשעת-דחק, כדי לרומם את מעמד אש"ף משפל (דוגמה מובהקת לכך היא פעולות "ספטמבר השחור" בעקבות משבר ירדן 1970-1971). לעומת זאת, "פעולות פנימיות" עולות — על פי תפיסה זו — בקנה אחד עם מאבק מדיני-דיפלומטי: דימויו הבין-לאומי של אש"ף אינו נפגם, מומחשת דבקתו של אש"ף בטריטוריות פלסטיניות, וגוברת התלכדותם של הפלסטינים בשטחים תחת דגלו של אש"ף במסגרת "העמידה האיתנה".

(מרס 1977). לאחר שצויינו בו "הניצחונות וההישגים המדיניים שהשיג אש"ף במישורים הערבי והבין-לאומי", נאמר כי "המל"ף מדגישה את עמדת אש"ף הנחוש בהחלטתו להמשיך במאבק המזוין ובצורות המאבק המדיני וההמוני הנלוות אליו למען הגשמת הזכויות הלאומיות הקבועות". ובסעיף הבא: "המל"ף מדגישה, כי המאבק בטריטוריה הכבושה על כל צורותיו (הצבאית, המדינית וההמונית) מהווה את החוליה המרכזית בתכנית המאבק שלה; ועל בסיס זה נאבק אש"ף למען הגברת המאבק המזוין וצורות מאבק אחרות הנלוות אליו, ולמען הגשת כל צורות הסיוע החומרי והמורלי להמוני עמנו באדמה הכבושה...".

כללו של דבר, לשינוי הדגש בהחלטות המל"פים שלאחר מלחמת 1973 נודעות המשמעויות הבאות:

א. "המאבק המזוין" כבר אינו מכיל בתוכו את צורות המאבק האחרות ("המדינית" וה"המונית"), אלא הללו זוכות למעין אוטונומיה וניצבות לצדו. יתרה מזאת, העתקת הדגש האופרטיבי בתפיסת אש"ף לאחר מלחמת 1973 (מן היעד הסופי שנתר בעינו — "שחרור פלסטין", להשגת יעד ביניים — ריבונות במסגרת מדינה פלסטינית ביהודה, בשומרון ובחבל עזה) נתנה את אותותיה גם על סוגיית היחס שבין מאבק מזוין לצורות מאבק אחרות. מבין השיטין מתגבשת המגמה של סיגול "המאבק המזוין" ל"שירות" אסטרטגיית השלבים" הפלסטינית.

— אולם סמיכות הפרשיות בין שילובם של כוחות סדירים להשתלבותן של "צורות מאבק אחרות" ראויה לתשומת לב.

בכנס האחד-עשר של המל"ף (ינואר 1973) צינה בפעם הראשונה, לצד אזכור שגרתי של "המאבק המזוין", התעוררות "המאבק המדיני העממי" בשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה ופורטו מקצת מיעדיו, כגון: ארגון האוכלוסייה המקומית לשם הפגנות, שביתות ופעולות מרי אזרחי אחרות, ופיתוח מוסדות כלכליים וחברתיים בעבורה.³

מלחמת אוקטובר 1973 הטביעה את חותמה גם על מעמדו של "המאבק המזוין". אם בתקופה שקדמה למלחמה זו הותר בהדרגה שילובן של צורות מאבק אחרות, ובלבד שלא תסתורנה את דרך "המאבק המזוין" (היינו, הפיכת נוסחת קלאוויץ על פיה: הדרך המדינית היא המשכה של הדרך הצבאית באמצעים אחרים), הרי שבעקבות המלחמה הושמטה התנייה מפורשת זו. כך, לדוגמה, קבע הכנס השנים-עשר מיוני 1974: "אש"ף יאבק בכל האמצעים, ובראשם המאבק המזוין, כדי לשחרר את האדמה הפלסטינית ולכונן את שלטון העם הלאומי, העצמאי והלוחם על כל חלק שישוחרר מן הטריטוריה הפלסטינית". משמע: "למאבק מזוין" יש פרימיות, אך אין לו בלעדיות. הודעת הסיכום של הכנס השנים-עשר ציינה בסיפוק: "... הנהגת אש"ף הרחיבה את גבולות פעילותה המדינית, דבר שהביא להכרה עולמית נרחבת באש"ף...".

נוסח הדברים התחדד בכנס השלושה-עשר

תחום אי-ההסכמה בין הארגונים הפלסטיניים

אף שסמכת "המאבק המזוין" נישאת בפי כו-לם, אין הארגונים הפלסטיניים תמימי דעים בנושאים המתייחסים לשלבי הסלמתו של מאבק זה, לאופי שיתוף הפעולה עם מדינות ערב וצבאותיהן הסדירים, ולמעמדות מקרב הציבור הפלסטיני הצריכים לשאת בעול המאבק. יתרה מזאת, אין הסכמה על היעדים הנוספים שצריך להשיגם באמצעותו, מלבד היעד המוסכם של שחרור פלסטין. לאחר מלחמת אוקטובר 1973 התלהט הוויכוח הפנימי, אשר דן במשקלה של הדרך המדינית-דיפלומטית לעומת הדרך הצבאית, ובשאלת הריסוק והסייגים המוכתבים מטעמים מדיניים. לא כאן המקום לדון במחלוקת לפרטיה, שכן זו אינה אלא בבואה להבדלים המהותיים באידיאולוגיה ובהשקפת העולם החוצצים בין הארגונים השונים. נסתפק בהצגת קווי ההבדל העיקריים בין שני הארגונים העיקריים: פת"ח והחזית העממית (חבש) — המייצגים זרמי מחשבה מקוטבים באש"ף.

פת"ח רואה את מרכז הכובד בסכסוך עם ישראל, ואילו הזרם הרדיקלי, המיוצג על-ידי החזית העממית, תופס את הסכסוך עם ישראל כורז וכ"שאוור מהפכני מתסיס" לשינוי פני העולם הערבי כולו. הזרם הרדיקלי מעמיס אפוא על הסכסוך עם ישראל משימות נוספות החובקות את העולם הערבי כולו: "המהפכה הפלסטינית" כמנוף ל"מהפכה הערבית". מחלוקת נטושה גם על הגישה כלפי המשטרים הערביים. בעוד שפת"ח ראה אפשרות של דו-קיום עם משטרים בלתי מהפכניים הגובלים בישראל, ובלבד שייאותו להעמיד בשטחם בסיסים בטוחים לרשות הגרילה הפלסטינית — הרי שהחזית העממית דוחה אפשרות כזאת מכל וכל, וגורסת שבסיסים בטוחים יכולים לחסות רק בצלם של משטרים מהפכניים. נטייתו הבסיסית של פת"ח היא להשתית יחסיו בעולם הערבי על המשטרים הקיימים ובדרג הממשלתי. כן מועיד פת"ח תפקיד לצבאותיהן הסדירים לאחר שלוחמת הגרילה תפלו להם דרך. החזית העממית, מאידך גיסא, דוגלת בהידוק הקשר במישור העממי עם ההמונים הערביים המצויים לתרום להסלמת "המלחמה העממית ארוכת הטווח". (גישה דומה מצויה גם אצל חוגי פת"ח המקורבים לשמאל). החזית העממית — כמוה כפת"ח — מייחסת חשיבות לרגולריזציה של הכוחות הבלתי סדירים שתתלוו להעמקת הניסיון והמודעות של ההמונים, אולם זאת אך ורק במסגרת תהליך ההסלמה של "המלחמה העממית".

"מאבק מזוין" לעומת "מאבק מדיני": הלכה ומעשה

כתבי היסוד של פת"ח, שעיצבו לראשונה את

עיקרי תורת "המאבק המזוין", הקצו מקום חשוב ל"מאבק מדיני", ובלבד שהפעילות המדינית תתלוו לפעילות הצבאית ותשלים אותה בחתירה להשגת יעדי "מלחמת השחרור העממית". כלשון פת"ח: "מלחמת השחרור העממית מגלמת כחוכה מאבק מדיני ומאבק מזוין המתקדמים זה בצד זה... המאבק המדיני והמאבק המזוין הן שתי דרכים הכרוכות זו בזו לשם מימוש יעדי המלחמה המהפכנית. ניתוק המאבק המדיני מן המאבק הצבאי או הסתפקות באחד מהם יפגע ביכולת המלחמה העממית להשיג את הניצחון."⁴ אולם כדי שהמאבק המדיני יהווה המשך עקיב למאבק הצבאי הוגדר תוכנו בדקדקנות: עיקרו מתמקד בהנחלת מודעות מהפכנית לפלסטינים, גיוסם לשורות הלוחמים, ארגונם והנהגתם. במסגרת הקניית התודעה המהפכנית נכלל לימוד המערכת הבין-לאומית, או כלשון פת"ח: "הבנת העולם ומעגל האויבים והידידים". משימה אחרת של המאבק המדיני היא "ארגון התקוממויות המוניות" במדינות ערב ובשטחים שבידי ישראל. הסברת הבעיה הפלסטינית כלפי חוץ לשם הרחבת חוגי האוהדים בעולם נכללת אף היא בתחום המאבק המדיני.⁵ ראיית המאבק המדיני כמשלים את המאבק

הצבאי אינה מיוחדת לפת"ח. גרסה זו הייתה כאמור נחלתם של כל ארגוני הפידאין מראשית קיומם (כולל החזית העממית). גם בספרות התיאורטית הפלסטינית (הנדירה למדי) העוסקת ב"מלחמה העממית" הרגשה נקודה זו. כך, לדוגמה, ציין נאג'י עלוש, מחשובי התיאורטיקנים הפלסטיניים, כי מותר המלחמה העממית מן המלחמה הסדירה היא הזיקה ההדוקה וההרמונית בין המאבק הצבאי לבין המאבק המדיני.⁶ המגמה המצטיירת היא ברורה: מבחינה תורתית, ועוד לפני שהיה סיפק בידה להפיק לקחים ממפגשה עם המציאות, הועידה תפיסת "המאבק המזוין" (או "המלחמה העממית") מקום לפעילות מדינית בגבולות המוגדרים שפורטו לעיל.

נימוקי פת"ח לנקיטת "המאבק המזוין" מלמדים על ציפיות גבוהות. הודגש אמנם מלכתחילה, שעוד ארוכה הדרך להשגת היעדים במלואם, וכי "המאבק המזוין" מעצם טבעו הוא תהליך ממושך של התשה; אולם רב היה הביטחון, כי נמצאה הנוסחה להכרעת ישראל. מלחמת יוני 1967 אישרה אמנם את נכונות הביקורת של פת"ח על חדלונה של האסטרטגיה הערבית המקובלת דאז, אולם התקופה שהחלה לאחריה לא אימתה את ציפיות פת"ח,



כי עלה בידו לעצב אסטרטגיה חלופה. המציאות חשפה נקודות תורפה וקשיים. הית'ם אל-איובי, פרשן צבאי פלסטיני בר-סמכא, מונה שני תנאי יסוד הכרחיים אשר נעדרו מן "המאבק המזוין" והיו בעוכריו:

א. היעדר בסיסים בטוחים שמהם ייצאו ואליהם ישובו לוחמי הגרילה. הפלסטינים לא הצליחו לכונן בסיסי מוצא ומקלט כאלה, לא בשטחים שבידי ישראל מאז 1967, ולא במדינות ערב הגובלות עמה. מירדן נושלו לחלוטין ובלבנון הוצרו צעדיהם, ונגווה תכניתם לכונן בה "האנוני ערבית". אש"ף נאלץ אפוא להשקיע חלק ניכר מכוחו לשם הבטחת קיומו בסביבה הערבית. כתוצאה מכך הורחבה חזית "המאבק המזוין", והוא כוון גם נגד יריבים מבית. אל-איובי מסביר, כי חולשה צבאית זו מקורה בגישה הבסיסית של מדינות ערב כולן, המבכרות את האינטרסים שלהן, ונוהגות בבעיה הפלסטינית בלב ולב.

ב. היעדר אחדות פעולה ותיאום בקרב הארגונים הפלסטיניים הדוגלים ב"מאבק המזוין". בשל כך נתפור המאמץ ונפגמה יעילותו. התחרות בין הארגונים יצרה פירות במעמדם, וגרעה מן הפוטנציאל שיכלו לגייס. שתי נקודות תורפה אלה בצירוף אמצעי הנגד שנקטה ישראל, הביאו, לדעת אל-איובי, לכך שהמאבק המזוין היה רחוק מלהשיג את כלל היסוד בלוחמת הגרילה: השגת עליונות טקטית במישור ההתמודדות המקומית הישירה, חרף נחיתות האסטרטגית כוללת.⁷

ההתפכחות מן "המאבק המזוין" כאמצעי כלי-כוח הייתה הדרגתית, ופועל יוצא של לקחי המציאות, ולכן היא גבתה מחיר יקר בכוח אדם ובמשאבים. במטב לאחור מציין אבראיאד בויכרונוחיו, כי מאורעות ירדן בשנים 1970-1971 פקחו את עיני ראשי פת"ח למגבלותיה של לוחמת גרילה, שנבצר ממנה לכונן מאחזים רציניים הן באזורי ההתמודדות עם היריב והן מחוצה להם (במדינות ערב הגובלות בישראל). ההסתמכות על לוחמת הגרילה כמרכז הכובד של המאבק הפלסטיני נמצאה לוקה בחסר, והלכה וגברה ההכרה, שיש להשלימה בתכנית מדינית, מעין "אסט-רטגיה רבת" (כלשון אל-איובי), שבה יחדל המאבק הצבאי להיות חזות הכל, אלא יהיה אחד מאמצעיה ויכוון על ידיה. אבראיאד רואה בכישלון אש"ף בירדן את הגורם המכריע ארוך-הטווח שהביא לבסוף לאימוצה של תכנית השלבים הפלסטינית, משהוכשרו לכך התנאים בעקבות מלחמת אוקטובר 1973. הוא מוסיף, כי למאורעות ירדן ב-1970-1971 נודעה גם השלכה מיידית על פת"ח: לצד פנייה למבצעים ספקטקולריים בנוסח "ספטמבר השחור" והחלטה על הפלת המשטר האשמי כיעד אופרטיבי, החליטה ועידת פת"ח (שהתכנסה באוקטובר 1972) על "קו מדיני

חדש", שהושחת בעיקרו על הקביעה, כי לוחמת הגרילה היא "אחד האמצעים העומדים לרשותנו במאבקנו לשחרור" (אך שוב לא היחיד).⁸ החידוש בהחלטה זו יתחוויר אם ניטול, לשם השוואה, את הדו"ח המדיני של פת"ח שקדם למאורעות ירדן: "נקיטת המאבק המזוין והמהפכה הכוללת היא אמצעי יחיד לשחרור פלסטין ולחיסול הישות הציונית".⁹ כאשר נדרשים פלסטינים בני-סמכא כאל-איובי וכאבראיאד לעריכת מאזן ביניים של "המאבק המזוין" מנקדת תצפית של הווה, הם מציינים (בניגוד לאמור בכתיבי היסוד של פת"ח ובאמנת 1968) שמלכתחילה היו הציפיות והיעדים צנועים. הדגשה זו, יותר משהיא מלמדת על שאיפות העבר, היא משקפת את הערכת "המאבק המזוין" כיום על רקע הניסיון שהצטבר מן העבר.

אבראיאד טוען, כי היעדים המקוריים של "המאבק המזוין" הסתכמו בעידוד רוח ההמונים הערביים, בהטרדת ישראל ובשיבוש חייה הסדירים, וכן בהסבת תשומת לב דעת העולם לבעיה הפלסטינית. מרשימתו נשמט, ולא במקרה, היעד המרכזי של שחרור פלסטין. כמורכן מדגיש אל-איובי, כי המגמה העיקרית של לוחמת הגרילה הייתה לשמור על גחלת המאבק בישראל כדי שלא תכבה. הוא מודה, כי הציפיות ש"המאבק המזוין" ילך ויסלים לא התממשו, וכי הישגו העיקרי הוא בעצם הישרדותה של המהפכה הפלסטינית.¹⁰ במאזנו מינואר 1980 גורס אל-איובי, כי את הישג "המאבק המזוין" אין למוד על-פי עצמם (היינו: על-פי מידת הנוק החומרי שהם מסכים), אלא לפי אמת-המידה של תרומתם להשגת היעדים המדיניים-האסטרטגיים: המ-חשת קיומו של עם פלסטיני והרחבת הליגטי-מיות שלו בזירות הערביות והעולמיות.¹¹

לכך מכוון גם האני אל-חסן, מראשי אש"ף, באומרו: "אל לנו לשכוח, כי המאבק המזוין זורע, והמאבק המדיני קוצר, ומי שאינו זורע — אינו קוצר, ואילו מי שזורע ומסרב לקצור (רמז לארגוני "הסירוב") — מזניח את זכות עמו". ובהמשך: "אין המאבק יעיל ומניב פרי, אלא אם כן עומד מאחוריו מאבק עממי מזוין שיניב פרות מדיניים".¹² כמובן, גם לאל-איובי וגם להאני אל-חסן נוח יותר להבליט את תרומת "המאבק המזוין" כגורם ייחודי-פלסטיני, החורם להישגים המדיניים של אש"ף, ולהמעט מתמיכת גורמים חיצוניים כמדינות ערב וחלק ניכר של מדינות העולם. לסיכום, אין ספק שזוהרו של "המאבק המזוין" בגרסתו המקורית הועם בעיני ארגוני אש"ף, ככל שנתרחב מעגל ההכרה הבין-לאומית באש"ף וככל שנחשפו מגבלות הגרילה כצורת מאבק עיקרית. העובדה שאש"ף גרף את מרבית הישגיו הדיפלומטיים דווקא לאחר מלחמת אוקטובר 1973, שהת-

נהלה על טהרת הצבאות הסדירים של מדינות ערב, המעיטה גם כן מרישומה של הגרילה. התהפכו היוצרות, וממעמד נחות של סרח-עודף לגרילה הפכה התפיסה המדינית למעין "אסטרטגיה רבת" ושיעברה למרותה את הפעילות הצבאית. נוסחת קלאוביץ המקורית, בדבר כפיפות הצבא לשיקולי המדיניות קיבלה עתה אישור מידי הארגונים הפלסטיניים, שבתחילת דרכם ניסו להופכה על פיה. אף ש"המאבק המזוין" ירד בעיניהם מגדולתו במושגים אופרטיביים, הם מועידים לו מקום כבוד אידיאולוגי באחוס הפלסטיני, שכן הארגונים הפלסטיניים גדלו על ברכי "המאבק המזוין", והוא שימש להם כהצדקה להמשך קיומם. מבחינה סמלית — התכחשות ל"מאבק המזוין" וזניחתו כמוהן בראייתם כהפניית עורף ליעד העליון המגולם בשחרור פלסטין בשלמותה. עיקרון "המאבק המזוין" גם אינו עולה בקנה אחד עם התביעה לפירוזה של מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה, וזהו נימוק אידיאולוגי העומד (בין יתר הטעמים) ביסוד שלילתם את התביעה האמורה.

הערות

1. פת"ח, עיונים ולקחים מהפכניים (8): "שחרור האזורים הכבושים ושטת המאבק נגד הקולוניאליזם הישרי", אין תאריך, ע"ע 20-21.
2. המקור לעיל.
3. ראה גם: מניר שפיק, "נקודות מוצא בסיסיות לאסטרטגיית המהפכה הפלסטינית", שואון פלסטינית, ינואר 1973, עמ' 9.
4. פת"ח, "המאבק המדיני והמאבק המזוין", הרצאות תנועתיות, 14, אין תאריך, ע"ע 3-4. בכתיבי הארגונים הפלסטיניים לא תמיד נשמרת עקיבות בשימוש במטבע הלשון "מאבק מזוין". פעמים נקט המונח במובן מצומצם, ומציין את הדרך או האמצעי הצבאיים, ולעתים הוא מופיע במובנו הרחב, כשם נרדף ל"מלחמת השחרור העממית" ול"מהפכה הפלסטינית" ככלל.
5. שם, ע"ע 5-7.
6. נאגי עלוש, מלחמת העם ומלחמת העם הערבית, דאר אל-טליעה, בירות, 1974, עמ' 57; בנידון זה מסתמך עלוש על לקחיו מתורת גנרל גיאפ.
7. אל הית'ם אל-איובי בשני מאמריו: "עשר שנים לחיי המאבק המזוין הפלסטיני", שואון פלסטינית (ינואר-פבר' 1975), ע"ע 237-255; "מהלך המאבק המזוין הפלסטיני במשך חמש עשרה שנים", שואון פלסטינית, ינואר 1980, ע"ע 34-47.
8. אבראיאד, ללא מולדת, 1978, עמ' 201, 144.
9. פת"ח, דריח מדיני, 1.1.69.
10. אל-איובי (במאמר מניר-פבר' 1975, עמ' 253) מונה שישה שלבים של הסלמת "המאבק המזוין": הגרעין, ההתפתחות, מלחמת הגרילה הקטנה, מלחמת הגרילה הגדולה, ארגון ההגנה על האזורים המשתחררים, המחקפה האסטרטגית. הוא מציין, כי לוחמת הגרילה הפלסטינית נעצרה בשלבה השלישי — מלחמת הגרילה הקטנה.
11. אל-איובי, שואון פלסטינית, ינואר 1980, ע"ע 38-40.
12. האני אל-חסן, שואון פלסטינית, ינואר 1980, עמ' 32.